

Отже, кібербулінг є складним і багаторівневим явищем, яке виникло внаслідок розвитку цифрового суспільства та стало серйозним викликом для забезпечення прав і свобод людини. Він не лише завдає психологічної шкоди, а й безпосередньо порушує фундаментальні права на гідність, приватність, безпеку, освіту та свободу вираження поглядів.

Незважаючи на наявність певної законодавчої бази, її практичне застосування стикається з численними труднощами, пов'язаними зі специфікою онлайн простору. Тому ключову роль у протидії кібербулінгу відіграє не лише держава, а й суспільство в цілому. Формування цифрової культури, розвиток навичок безпечної поведінки в Інтернеті, підвищення рівня обізнаності та відповідальності кожного користувача є необхідними умовами для зменшення масштабів цього явища. Лише за умови спільних зусиль держави, суспільства та кожної окремої людини можна забезпечити реальний захист прав і свободу у цифровому середовищі.

Попелишко С. О.

Державний торговельно-економічний університет
sophiapopelyshko@gmail.com
місто Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЗАХИСТ ДЕРЖАВИ ВІД ПРОТИПРАВНОГО ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ?

Питання про самозахист у кримінальному праві не є теоретичним. Воно стосується меж допустимої поведінки людини в ситуації небезпеки та співвідношення між правом особи на захист і обов'язком держави забезпечувати безпеку. На мою думку, в Україні право на самозахист є не формальним, а реальним правом, яке має чітке конституційне і кримінально-правове закріплення. Конституція України, а саме стаття 27, встановлює, що кожна людина має невід'ємне право на життя, а також наголошує, що кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Додатково стаття 55 Конституції закріплює право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, а також гарантує захист цих прав і свобод судом. Отже, сама Конституція не тільки визнає можливість самозахисту, а й надає йому нормативне закріплення.

У кримінальному праві це конституційне положення конкретизоване в статті 36 Кримінального кодексу України, яка закріплює інститут необхідної оборони. Закон визначає, що необхідна оборона – це дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони. Особливо важливим є те, що особа має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади. Це означає, що норма не вимагає від людини пасивності, втечі чи очікування на державне втручання в момент реальної небезпеки. Отже, право на самозахист є юридично гарантованим правом особи. Воно не потребує попереднього дозволу держави і виникає безпосередньо в момент суспільно небезпечного посягання або реальної загрози такого посягання. Саме тому в кримінальному праві необхідна оборона виступає формою реалізації права особи на захист.

Умови правомірності необхідної оборони визначені у статті 36 Кримінального кодексу України. Для визнання таких дій правомірними посягання має бути реальним і наявним у момент захисту, а заподіяна шкода повинна бути необхідною і достатньою для негайного відвернення або припинення посягання. Крім того, закон вимагає, щоб мета дій особи полягала саме у захисті від суспільно небезпечного посягання. Ці ознаки дають можливість відмежувати необхідну оборону від перевищення її меж, самосуду або інших форм протиправної поведінки. Взаємозв'язок конституційної норми про самозахист від протиправних посягань з положеннями кримінального законодавства свідчить про те, що право на самозахист має реальний юридичний характер. Закон не покладає на особу обов'язку терпіти протиправний напад або очікувати втручання державних органів у ситуації безпосередньої небезпеки. Навпаки, кримінальне законодавство визнає правомірність активних дій, спрямованих на негайний захист від суспільно небезпечного посягання. Саме тому інститут необхідної оборони є одним із найяскравіших прикладів того, що кримінальне право не лише карає за вчинення злочинів, а й охороняє правомірний захист особи.

Водночас право на самозахист не є безмежним. Закон проводить чітку межу між правомірною обороною і перевищенням її меж. Частина третя статті 36 Кримінального кодексу України визнає перевищенням умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Кримінальна відповідальність настає лише у спеціально передбачених законом випадках, зокрема за статтями 118 і 124 (умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони та умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони відповідно) Кримінального кодексу України. Таким чином, закон карає лише за очевидно надмірні дії, що виходять за межі необхідної оборони, і не обмежує правомірний захист. Особа має можливість активно протидіяти суспільно небезпечному посяганням, не ризикуючи автоматичною кримінальною відповідальністю за будь-які дії у самозахисті.

Крім того, частина п'ята статті 36 КК України передбачає, що не є перевищенням меж необхідної оборони застосування зброї або інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення, незалежно від тяжкості заподіяної шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає. Норма демонструє, що закон відрізняє ситуації збройного нападу чи вторгнення від звичайних конфліктів і забезпечує пріоритет захисту особи.

Яскравим прикладом правомірності самозахисту є справа № 342/538/14-к, розглянута Касаційним кримінальним судом Верховного Суду в постанові від 26 квітня 2018 року, де підсудний наніс летальне ножове поранення одному з нападників під час їхнього насильницького проникнення в житло. Суд визнав дії правомірними відповідно до ч. 5 ст. 36 КК України, оскільки вторгнення групи осіб у приміщення дозволяло необмежений захист незалежно від тяжкості шкоди, і закриття провадження за відсутністю складу злочину. Ця справа ілюструє, як судова практика відмежовує необхідну оборону від перевищення меж, акцентуючи на реальності посягання та обстановці, а не лише на наслідках.

Окремої уваги заслуговує проблема уявної оборони. Вона тісно пов'язана із самозахистом, але має іншу правову природу. Уявна оборона виникає тоді, коли особа неправильно оцінюючи дії потерпілого, помилково припускала наявність реального суспільно небезпечного посягання, хоча в дійсності такого посягання не було. У такому випадку немає фактичної підстави для необхідної оборони, оскільки відсутній реальний напад. Проте при оцінці уявної оборони слід враховувати не лише відсутність реальної загрози, а й об'єктивні підстави для помилкового сприйняття дій іншої особи як небезпечних. Якщо такі підстави були, дії особи можуть розглядатися інакше, ніж у разі необґрунтованого або необережного припущення про напад. Таким чином, уявна оборона показує, що кримінальне право аналізує не тільки факт шкоди, а й психічне сприйняття обстановки, рівень можливості усвідомити помилку та реальні умови, в яких діяла особа. Це особливо важливо, оскільки воно демонструє межу між правомірним захистом, добросовісною помилкою і кримінально караною поведінкою.

Судова практика підтверджує, що необхідна оборона має оцінюватися не формально, а з урахуванням усіх обставин події. У постанові Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року судам було вказано беззастережно додержуватися статті 27 Конституції та статті 36 КК України. Там же наголошено, що право на необхідну оборону існує незалежно від можливості уникнути посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади. Пленум також підкреслив, що при оцінці ситуації суд має з'ясовувати реальність загрози, спрямованість умислу нападника, інтенсивність його дій і те, чи була в особи реальна можливість відбити напад іншими засобами. Це означає, що юридична оцінка не може зводитися до простого висновку: якщо нападник отримав шкоду, то оборона автоматично є неправомірною, навпаки – у кожному випадку слід з'ясовувати, чи існувало посягання, чи була шкода необхідною, чи діяв оборонець саме з метою захисту.

Однак, виникає проблема. Формально право на самозахист існує й закріплене досить чітко, але на практиці воно не завжди відчувається як захищене. Причина не в тому, що закон його заперечує, а в тому, що після конфлікту оборонець часто опиняється в ролі особи, чию поведінку треба доводити, пояснювати і виправдовувати. Попри законодавче закріплення права на самозахист, на практиці його застосування нерідко ускладнюється невизначеністю подальшої правової оцінки дій особи. Людина, яка оборонялася, не може бути впевненою, що її дії відразу сприймуть як правомірні, надто часто оцінка зосереджується не на моменті безпеки, а на наслідку – чи є тілесне ушкодження, чи є тяжка шкода, чи є смерть? Такий підхід суперечив би логіці статті 36 КК України, відповідно до якої при оцінці дій особи слід враховувати передусім обстановку захисту, а не лише його наслідки.

Окремо слід згадати статтю 38 КК України про затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення. Тобто, після посягання людина може діяти й для затримання правопорушника, якщо не допускає перевищення необхідних заходів. Це свідчить про те, що кримінальне право не обмежує людину пасивною роллю потерпілого. Право в цій частині не забороняє людині діяти, але вимагає розумної межі між захистом і покаранням нападника. Саме тут проходить принципова лінія між правомірним реагуванням і самосудом: захист і затримання не повинні перетворюватися на покарання нападника.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

На мій погляд, шлях вирішення проблеми полягає не в обмеженні самозахисту, а навпаки – у більш чіткому застосуванні вже чинних норм. По-перше, у справах про необхідну оборону слід послідовно застосовувати презумпцію на користь особи, яка захищалася, якщо підтверджено факт реального суспільно небезпечного посягання. По-друге, потрібне якісне мотивування процесуальних рішень: якщо орган слідства або суд вважає, що мало місце перевищення меж оборони, має бути чітко пояснено, у чому саме полягала явна невідповідність захисту небезпечності посягання або обстановці. По-третє, важливе значення має професійна підготовка правників у питанні оцінки поведінки людини в екстремальних ситуаціях.

Стрес, раптовість, нічний час, нерівність сил, захист дітей чи близьких не можуть залишатися другорядними деталями – це юридично значущі обставини. Держава повинна не лише проголошувати можливість оборони, а й забезпечувати таке застосування статті 36 КК України, яке реально захищає особу, а не створює для неї додатковий ризик кримінального переслідування.

Отже, на поставлене питання слід дати чітку відповідь: так, я маю право на самозахист від протиправних посягань. Воно закріплене на рівні Конституції, деталізоване Кримінальним кодексом і підтверджене правовими позиціями. Завдання цього права полягає не в тому, щоб стримувати людину від оборони, а в тому, щоб відмежувати правомірний захист від очевидного надмірного насильства і забезпечити, щоб той, хто правомірно захищався, не перетворювався на практиці на обвинуваченого лише через сам факт опору нападкові. Держава не має автоматично ставити потерпілого, що оборонявся в роль підозрюваного, а повинна ретельно встановлювати реальність нападу, обстановку захисту та межі необхідності. Лише тоді право на самозахист стане не просто формулою закону, а реальною гарантією людської гідності, життя і безпеки.

Потапенко А.В.

Державний торговельно-економічний університет
anastasiapotapenko827@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЗАХИСТ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ?

Усі у повсякденному житті користуються різними речами, це одяг, телефон, ноутбук, книги, гроші, житло в якому ми живемо, і багато чого іншого. Більшість настільки звикли до цього, що майже не замислюються, чому саме ці речі належать їм і на яких підставах вони можуть ними користуватися? Це є правом на приватну власність, яке належить кожному з нас. Воно означає, що людина може мати свої речі і сама може розпоряджатися своїми речами. В Україні право на приватну власність захищається законом, воно прописане в Конституції України, тобто держава визнає, що людина може мати свої речі, і це право повинно охоронятися. Кожен має право на свою власність незалежно від віку. І це може бути як прості речі, як книга, телефон або сумка, так і щось більше, наприклад будинок або квартира. Право на приватну власність має фундаментальне значення для життєдіяльності людини. По-перше, воно дає відчуття безпеки,